

מסורת הש"ס

א (צ"מ קו.ק.) ב (לעיל ה.), א רש"י מ"ו וע"י בילקו ולעיל גבי או אינו אלף מלקוש באייר ת"ל צמח שיך למתני בטר הכי כיון שלא שיהו כו', ד) ועירובין פג. וע"נ, ה) מדרש סג. וע"ש מוספת"י פ"א, ו) לקמן י. וש"נ, ז) ומדרש סג. ע"ש מוספת"י פ"א, ח) נפרסת עקב, ט) ע"פ ח"י, י) ודברים י"א, כ) ס"א ז' ימים.

תורה אור השלם

- תלמיך ררה נחת גדיהך ברביבים תמגננה צמחה תבך: תהלים סו יא
- ובני ציון גילו ושמחו בני אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש ויפסקו פראשון: יואל ב כג
- ונתתי מטר ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגך ותרשף ויצחקו: דברים יא יד

גליון הש"ס

גמ' לנדרים דהגן. מונה לי אמאי לא נקט נמי לטכיות כתיב דקמי תישל דמתני שם המעבר ביה לחציו עד הגשמים עד שמדר רביעה שניה:

הגהות מהר"ב

רנשבורג

א רש"י ד"ה שבעה ימים וכי שירדו גשמים עכשיו ופסקו י"ב ולא פסקו:
ב ד"ה כ"י יום וכו' אלז בין שניה לשלישית כי יתיר כ"ל אין יתיר:

מוסף רש"י

ובראש חדש כסליו. הוי רביעה אחונה (נדרימ טו.), כרי יוסי. ממוס י"ז עד יום כ"ג הוו שבעה ימים, דאי ר' מאיר לא הוו אלף ה ימים (שם). להפלת על הגשמים (שם). להתענות. לגזור מעתה אל לא ירדו (שם).

רבינו גרשום

שמורה הברית. לפי שראו מטר הראשון. שירד בנחת. כמו ערשה הוראה לבניו בנחת. ששטוף את הגרנות. דמשמע יורה כחץ. שמשיל אילנות. דמשמע ב' מחתך מלקושה. סקאין. לציל. שמל קשיותן. שכשאינו (יורה) [יורד] מתענין ומפליין. או אינו. יורה אלא בכסליו. בעתו. היינו י"ז במרחשון. בכירה. גרסין. עד שיגיע ר"ח כסליו. כדאמר דאין מתענין אלא עד השלישית שניה וירדו. כמאן כ"י יוסי. דאמר ראשונה ב"ז ושניה בכ"ג. הרי ראשונה ושניה ב' ימים.

א) אולי צ"ל דקן משמע לשון מלקוש.

מאימתי פרק ראשון תענית

יהיו כמוסף. צמורה ולעושר וכבוד: **יורה**. ונתתי מטר ארלכס בעתו יורה ומלקוש (דברים יב): **יורה**. רביעה ראשונה היורדת במרחשון כדלקמן. למה נקרא יורה שמורה להן להטיח גגותיהן צטיח של טיט שלא יטפו גשמים צצית: **ולכניסם פירוסיין**. שהניחו

צדקות לייבשן עד עכשיו: כל לרכיכו.

שאר דברים הנרכיבים לימות הגשמים: **שירד צנחה**. והכי משמע יורה כאלס שמורה לתלמידיו צנחת דמתיב

(קהלת ט) דברי חכמים צנחת נשמעים. אי נמי לשון חץ יורה ההולך ציושר ואינו נוטה לכאן ולכאן. לשון אחר

שמתכוין לארץ ואינו יורד צועף (בספרי): **סלמיה רוב**. כשאתה מרוה תלמי מרישה של ארץ ישראל: **נחס הוא לגדודיה**. בני אלס היינו פשט המקרא. ולקמיהט דריש שאפ"י גייסות פוסקות זו: **ה"ג או אינו אלף ששוטף אס הורעים**. כלומר דע השמא אמרינן יורה לצרכה או אינו אלף

יורה לשון קללה כמו ירה יירה (שמות יט) שצוצר הכל או לשון חץ היורה והכי משמע קרא^ו והיה אס שמוע תשמעו אל מנזתי וגו' ואס לאו ונתתי

מטר ארלכס יורה לרעה. למתא בעלתא הוא ואורחא צדייתא לתמי כי האי גוונא: **משיר פירוסיין**.

שעודן צאילן כגון אחרונים או רמונים או סופי תאניס. ולא גרסינן שוטף את הגרנות דגרנות א) במרחשון ליכא: **מה מלקוש לצרכה**. שא"ל לדורשו לשצר גרנות ולהשיר פירות שאינם מנזיים צלותו הפרק ואי אתה יכול לדורשו אלף לטובה שירד על המלילות ועל הקשין וממלא את התצואה בקשיה: **הדר אמר דלמא מלקוש קללה הוא והכי משמע שמל וקשה כלומר מל את הצמים והאילנות שמפילן ומשצקן וקשה לתצואה: שמעלה סקאיים**. וצרכה דקרא למילוי מייס צורות שיחין ומערות. גימטוס: **שמפיל אס הצפיס**. ומשמעו כדלקמן שמל קשיותן של ישראל. אי נמי שמל דבר הקשה חותך ומשצר את הצמים כלומר אין זו תקלת גרנות והשרת פירות לפי שא"ל לו:

סקאי. מין ארצה כדמרגס הנללל **סקאה** ומלקוש לשון ארצה כמו והנה לקח אחר גזי המלך (עמוס ז): **אס המורה לצדקה**. אלמא יורה לטובה: **ה"ג או אינו אלף יורה כשאר ומלקוש באייר**. ישע עדין מלילות וקשין: **פ"ל צעסו**. יורה במרחשון ומלקוש צניסן שכך היא העת והזמן ופייה הוא כדלקמן דומן רביעה ראשונה במרחשון הוא. אית פסריס דכתיב צכו או אינו אלף ככסליו דומן יורה ככסליו ועל וצרכני דפליגי עליה דר"מ לקמן ת"ל צעמו יורה ומלקוש מה מלקוש צעמו אף יורה צעמו דמלקוש זהו שירד על

המלילות ועל הקשין וזהו ניסן שיש בו קשין ומלילות: **דבר שמל קשיותן של ישראל**. **דבר שמל מלילות צידך** (דברים כג) וקטפת מלילות צידך: **וקשין**. קנה: **שממלא סבואה בקשיה ומשלימה**: (ד) **הי רביעה**. אחיה זמן רביעה: **צכירה**. ראשונה. ולקמן מפרש למאי הלכתא נינהו יורה יש צו ג' זמני גשמים: **אפילה**. אחרונה כמו כי אפילות הנה (שמות ט): **ר' יהודה אומר**. צכירה צו' במרחשון וצנינות צי"ז ואפילה צכ"ג וכולהו הני פלמא יורה קרי להו: **אין היחידים מסענין כו'**. דלמרי' בצמוןן שלישיית להתענות והואיל זומן שלישיית צראש חדש הוא אין ליחידים להתענות (ט): **יחידים**. סקידים. והכי אמרי' צמתני' לקמן (ד י.) הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים להתענות שמכאן ואילך זמן רביעה אפילה לר"מ דסתם מתני' ר"מ. וה"ג אמר ר' יוסי דאין מתענין עד ר"ח כסליו דהיינו רביעה אפילה והיינו כחכמים דלמרי יורה ככסליו: **אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי**. ולאמימר תני להא דלמר רב חסדא הלכה כרצן גמליאל דאינו שאל עד ז' צמרחשון: ז' ימים צנו אחר זה. שירדו גשמים (ו) עכשיו א' ופסקו עד יום שציעי וירדו ז' ימים או אחר זה אמה מונה צהן ראשונה ושניה ושלישית: **כר' יוסי**. דלחיבא דר' יוסי הכי הוו צין רביעה ראשונה ושניה או שניה ושלישית דראשונה צי"ז ושניה צכ"ג דהיינו ז' ימים עם שניס ימי רביעה ומכ"ג עד ז' ז' ימים צלל יום רביעה אחרונה. דלכולהו תנאי לא הוי הכי לר"מ דלמר ראשונה צג' ושניה צז' ליכא צין זו לזו אלף ארצבעה ימים צין שניה לשלישית יש י' ימים ולר' יהודה צין ראשונה לשניה י' ימים אלז צין שניה לשלישית יש ב' יוותר: נראה לרבי דהכי גרסינן **אמר רב חסדא הלכה כר' יהודה**. דלמר בכירה צז' במרחשון וזו מתחילין לשאלו כדלקמן (דף י.): **ראשונה לשאלו**. מכאן ואילך ותן טל ומטר: **שלישית להפענות**. שיהי למא י' ימים לא ירדו גשמים עד זמן רביעה שלישיית אפי' פעם אחת מתענין היחידים שני וחמישי ושני:

ו.

מל'קוש צרככה או אינו אלף שמפי"א הבתים ומשבר האיילנות
ובו'. **צ"ע** אמאי לא קאמר ומשצר הגרנות ומשיר את הפירות דלעיל: **צשמיים** שירדו ז' ימים זה אחר זה ולא פסקו אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה. כיון דלא פסקו ז'

ימים דאין צין י"ז לכ"ג אלף ז' ימים י"ז י"ח י"ט כ' כ"א כ"ב כ"ג אלז לא גרסינן ושלישית שהרי אס יתחיל צכ"ג וירדו ז' ימים רלופים (ו) אכתי לא תמלא רביעה שלישית דאיכא ח' ימים מכ"ג עד ר"ח כסליו ואנשי נרצוני"א גורסין גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה אמה מונה צהס רביעה שניה ושלישית כילד הגשמים התחילו צלמנע היום וירדו ז' ימים רלופים א"כ ירדו עד חצי יום של ר"ח מעת לעת:

דאולי

האילנות ת"ל מלקוש מה מלקוש לברכה אף יורה לברכה או אינו מלקוש אלא שמפיל את הבתים ומשבר את האילנות ומעלה את הסקאין ת"ל יורה מה יורה לברכה אף מלקוש לברכה גופיה מנלך דכתיב² ובני ציון גילו ושמחו בה' אלהיכם כי נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראשון: ת"ר³ יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון ומלקוש בניסן או אינו אלא יורה בתשרי ומלקוש באייר ת"ל בעתו מלקוש אומר רב נהילאי בר אידי אמר שמואל דבר שמל קשיותיהן של ישראל דבי ר' ישמעאל תנא דבר שממלא תבואה בקשיה במתניתא תנא דבר שירור על המלילות ועל הקשין ת"ר יורה במרחשון ומלקוש בניסן אתה אומר יורה במרחשון או אינו אלא בחדש כסליו ת"ל³ בעתו יורה ומלקוש מה מלקוש בעתו אף יורה בעתו⁴ (כיון שיציא ניסן וירדו גשמים אינו סימן ברכה) תניא אידך יורה במרחשון ומלקוש בניסן דברי ר"מ וחכמים אומרים יורה בכסליו⁵ מאן חכמים אמר רב חסדא ר' יוסי היא דתניא⁶ איזו היא רביעה ראשונה הבכירה בשלשה במרחשון בינונית בשבעה בו אפילה בשבעה עשר בו דברי ר"מ ר' יהודה אומר בשבעה ובי"ז ובעשרים ושלשה א ר' יוסי אומר בי"ז ובעשרים ושלשה ובראש חדש כסליו וכן היה ר' יוסי אומר אין היחידים מתענין עד שיגיע ראש חדש כסליו אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי ואמימר מתני להא דרב חסדא בהא לישנא⁷ בשלשה במרחשון שואלין את הגשמים רבן גמליאל אומר בשבעה בו אמר רב חסדא² הלכה כרבן גמליאל כמאן⁸ אולא הא דתניא ר"ש בן גמליאל אומר גשמים שירדו שבעה ימים זה אחר זה אתה מונה בהן רביעה ראשונה ושניה ושלישית כמאן כר' יוסי אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי בשלמא רביעה ראשונה לשאלו שלישיית להתענות שניה למאי אמר ר' זירא⁹ לנדרים דתנן הנודר

מורה ומלקוש. מורה שמורה את הבריות להטיח גגותיהם ולהכניס פירותיהם. מלקוש שמל קשיותיהם של ישראל. תנא דבר שירור על המלילות ועל הקשין וממלא התבואה בקשיה. ת"ר מורה במרחשון ומלקוש בניסן דברי ר' מאיר והכמים אומרים מורה בחדש כסליו. מאן חכמים אמר רב חסדא ר' יוסי היא. דתניא מאימתי זמן רביעה, ר' מאיר [אומר] בכורה בשלשה, אפילה בינונית בשבעה, אפילה בשבעה עשר. ר' יהודה [אומר] בשבעה ובשבעה עשר ובעשרים ושלשה. ר' יוסי אומר בי"ז ובכ"ג ובראש חדש כסליו. וכן היה ר' יוסי אומר אין היחידים מתענין עד שיגיע ראש חדש כסליו. כמאן אולא הא דתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה רביעה הנודר

ראשונה ושניה ושלישית כמאן כר' יוסי. פ"י, כגון שהתחילו הגשמים לירד ביום הראשון מחצי יום, וכשתחשב ז' ימים מעת לעת, אתה מוצא מקצת מיום השמיני להשלמת ז' ימים, ולא תמצא מאלו התנאים בז' ימים למנות בהן רביעה ראשונה ושניה (ח)או שנייה ושלישית אלא לו' יוסי בלבד, דאי ר' מאיר ראשונה ושניה משכחת לה, שניה ושלישית לא משכחת לה, דהא בין שניה ושלישית י' ימים. ואי לו' יהודה שניה ושלישית הוא משכחת לה, ראשונה ושניה לא משכחת לה. דהא לדבריו י' ימים בין הראשונה לשניה. אבל ר' יוסי דאמר ראשונה בי"ז שניה בכ"ג, תנה ז' ימים ביניהם, אתה מונה בהן ראשונה ושנייה, ואם התחילו הגשמים בחצי היום בכ"ג יום למרחשון, נמצאו עד ראש חדש כסליו ז' ימים, ומקצת היום של יום ראשון אתה משלימן מיום ראשון של חדש כסליו, נמצאת מונה להן שנייה ושלישית. והוא שהיה (ר' א') מרחשון חסר, כי (בש') בתוספתא הוא ר' יוסי א' בכירה בי"ז בינונית בכ"ג אפילה בל'. אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי. ואמרינן בשלמא רביעה ראשונה לשאלו ותן טל ומטר, כר' מאיר דאמר בכירה בג' במרחשון, דתנן בג' במרחשון שואלין את הגשמים. שלישיית להתענות, כדתנן הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין. אלא רביעה שניה למאי, פירוש כיון דמרכיבה ראשונה מתחילין לשאלו עד רביעה שלישית ובשלישית מתחילין להתענות, שניה למה לי, הלא מתחלת רביעה ראשונה עד שלישית כולן ימי שאלה הן למה נקראת שניה. והביאו טעם ר' זירא רב זביד למאי הלכתא (למאי הלכתא) נקראת שניה. ובפרק ג' פירש כי רביעה א' וב' לשאלו, ג' להתענות. [וכן הלכתא. וא"ר זירא שניה לנודר, דתניא הנודר עד הגשמים עד שתרד רביעה שניה.

עין משפט

גר מצוה

ג א מ"י פ"י מהלכות נדרים הל' יא ופ"א מהלכות תפלות עניים הלכה יא סגנו לאון נכנס טו"ש"ע י"ד ק"י רב סעף יח:

יד ב מ"י פ"ב מהלכות תפלה הלכה טו סגנו עשין טו טו"ש"ע א"ח ס"י ק"ח סעף ה:

הגהות הב"ח

א) גם אס בתורה הרי יש לך תורה ואם לגדולה הרי יש לך גדולה ואם לכבוד הרי יש לך כבוד ואם ענוש הרי יש לך עושר אס צניס הרי יש לך צניס אלף יהי לזון שיהו כל זללתי מעין: (ג) שם ולעשות כל צרכינן דל"א יורה שירד צנחת ואינו יורד צועף ד"א שמורה את הארץ כו' אממה מתכר או אינו יורה כו' אמ הורעים ומשבר את הגרנות פ"ל יורה ומלקוש מה מלקוש לנכנס: (א) רש"י ד"ה משיר כו' דגרות צמרתקו ליכא וברכה דקרא למילוי מים בורות שיחין ומערות גימגוג"ם ס"ד וחל"כ מה"ד יורה ומלקוש אס מלקוש לטובה יורה נמי לטובה לישנא אחריתא מה מלקוש לנכסה שא"ל כו' התנואה נקטיה ומי"ד הדר אמר וכו' וקשה לתנואה שמעלה סקאיים הס"ד וחל"כ מה"ד שמפיל את כו' ומשצר את הבתים ואילנות ואין זו תקלה כו' פ"ל ותיבת כלומר נמחק: (ד) ר"ה הי רביעה כ"ל איחודה רביעא: (ה) ר"ה אין הימים כו' אין ליחידים להתענות אלא משלישית ואילך והכי אמרינן צמתני לקמן וכו' דלמאי יורה ככסליו הס"ד וחל"כ מה"ד ואמרינן מני להא דלמר כו' כ"ל ותיבת אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי נמחק: (ו) ר"ה ז' ימים כו' שירדו הגשמים עכשיו ולא פסקו עד: (ז) תוב' ד"ה גשמים כו' ז' ימים רלופים אח"כ ירדו עד חצי יום אמאי לא תמלא:

רבינו הננאל

מורה ומלקוש. מורה שמורה את הבריות להטיח גגותיהם ולהכניס פירותיהם. מלקוש שמל קשיותיהם של ישראל. תנא דבר שירור על המלילות ועל הקשין וממלא התבואה בקשיה. ת"ר מורה במרחשון ומלקוש בניסן דברי ר' מאיר והכמים אומרים מורה בחדש כסליו. מאן חכמים אמר רב חסדא ר' יוסי היא. דתניא מאימתי זמן רביעה, ר' מאיר [אומר] בכורה בשלשה, אפילה בינונית בשבעה, אפילה בשבעה עשר. ר' יהודה [אומר] בשבעה ובשבעה עשר ובעשרים ושלשה. ר' יוסי אומר בי"ז ובכ"ג ובראש חדש כסליו. וכן היה ר' יוסי אומר אין היחידים מתענין עד שיגיע ראש חדש כסליו. כמאן אולא הא דתניא רבן שמעון בן גמליאל אומר גשמים שירדו ז' ימים זה אחר זה אתה מונה רביעה הנודר

ראשונה ושניה ושלישית כמאן כר' יוסי. פ"י, כגון שהתחילו הגשמים לירד ביום הראשון מחצי יום, וכשתחשב ז' ימים מעת לעת, אתה מוצא מקצת מיום השמיני להשלמת ז' ימים, ולא תמצא מאלו התנאים בז' ימים למנות בהן רביעה ראשונה ושניה (ח)או שנייה ושלישית אלא לו' יוסי בלבד, דאי ר' מאיר ראשונה ושניה משכחת לה, שניה ושלישית לא משכחת לה, דהא בין שניה ושלישית י' ימים. ואי לו' יהודה שניה ושלישית הוא משכחת לה, ראשונה ושניה לא משכחת לה. דהא לדבריו י' ימים בין הראשונה לשניה. אבל ר' יוסי דאמר ראשונה בי"ז שניה בכ"ג, תנה ז' ימים ביניהם, אתה מונה בהן ראשונה ושנייה, ואם התחילו הגשמים בחצי היום בכ"ג יום למרחשון, נמצאו עד ראש חדש כסליו ז' ימים, ומקצת היום של יום ראשון אתה משלימן מיום ראשון של חדש כסליו, נמצאת מונה להן שנייה ושלישית. והוא שהיה (ר' א') מרחשון חסר, כי (בש') בתוספתא הוא ר' יוסי א' בכירה בי"ז בינונית בכ"ג אפילה בל'. אמר רב חסדא הלכה כר' יוסי. ואמרינן בשלמא רביעה ראשונה לשאלו ותן טל ומטר, כר' מאיר דאמר בכירה בג' במרחשון, דתנן בג' במרחשון שואלין את הגשמים. שלישיית להתענות, כדתנן הגיע י"ז במרחשון ולא ירדו גשמים התחילו היחידים מתענין. אלא רביעה שניה למאי, פירוש כיון דמרכיבה ראשונה מתחילין לשאלו עד רביעה שלישית ובשלישית מתחילין להתענות, שניה למה לי, הלא מתחלת רביעה ראשונה עד שלישית כולן ימי שאלה הן למה נקראת שניה. והביאו טעם ר' זירא רב זביד למאי הלכתא (למאי הלכתא) נקראת שניה. ובפרק ג' פירש כי רביעה א' וב' לשאלו, ג' להתענות. [וכן הלכתא. וא"ר זירא שניה לנודר, דתניא הנודר עד הגשמים עד שתרד רביעה שניה.